

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

УДК 347.426.6:351.713(477)

ЖИЛА Олександр Владиславович

**ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕЗАКОННИМИ
РІШЕННЯМИ, ДІЯМИ, ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЮ СЛУЖБОВИХ ОСІБ
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право, міжнародне приватне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса-2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі цивільного права Одеської національної юридичної академії Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
ХАРИТОНОВ Євген Олегович,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри цивільного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
академік Академії правових наук України
ЛУЦЬ Володимир Васильович,
Академія муніципального управління,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін;

кандидат юридичних наук
ПЛАЧКОВ Дмитро Федорович,
заступник прокурора м. Іллічівська
Одеської області

Захист відбудеться 02.10.2009 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 01.09. 2009 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Після проголошення незалежності перед Україною постало завдання розбудови демократичної соціальної правової держави. Успішний, поступальний розвиток економіки і нормальне функціонування майнових відносин, що складаються при цьому, можуть здійснюватися лише за умови, що права учасників цих відносин не порушуватимуться, а у разі порушення їм будуть гарантовані захист і відновлення.

Саме цим цілям служить інститут відшкодування шкоди, що заподіяна службовими особами державних органів, у тому числі податкових органів. Дослідження питань в зазначеній сфері права, розробка рекомендацій, спрямованих на удосконалення діючого законодавства і практики його застосування в цій галузі з врахуванням того, що в країні посилилася тенденція на створення законодавчих норм, спрямованих на посилення організованості і правопорядку, зміцнення прав і свобод фізичних і юридичних осіб є вкрай необхідним.

Не існує у світі держави, в якій взагалі не порушуються права фізичних та юридичних осіб. Протягом життя особа вступає у правовідносини з відповідними державними органами, їх посадовими особами, тобто з державною владою. Звісно, жодна особа не застрахована від помилок влади, а іноді і свавілля.

Загальні ціннісні підходи до охорони і захисту прав людини сформульовані у ст. 3 Конституції України, що прийнята 28 червня 1996 року, де прямо зазначається, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Тобто визначається особливе місце людини, його прав і свобод в системі державних відносин, висувається захист прав і інтересів індивіда як найважливіший принцип, діючий в суспільстві і державі.

У відповідності до ст. 56 Конституції України, кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Зміст цієї статті дає відповідь на питання про механізми вирішення конфліктів між законослухняними фізичними та юридичними особами і державою. Вона повністю відповідає курсу, що взятий нашою державою, на розбудову демократичної правової держави, формування громадянського суспільства.

При цьому, якщо за раніше чинним законодавством відповідальність за шкоду могла покладатися на державу лише у випадках заподіяння останньої службовими особами судових та правоохоронних органів, що мотивувалося тим, що зазначені органи представляють державу і тому за їх дії держава має нести відповідальність, то згідно з Цивільним кодексом України 2003 року відшкодування шкоди покладається на державу у значно більшому числі випадків – у випадках завдання

шкоди органом державної влади, посадовою або службовою особою органу державної влади, органу дізнання, попереднього (досудового слідства), прокуратури або суду (ст. 1173, 1174, 1176 ЦК України).

Норми Основного закону та ЦК України знайшли своє віддзеркалення і в податкових правовідносинах. Згідно з абз. 3 ст. 13 Закону України «Про державну податкову службу України» збитки, завдані неправомірними діями посадових осіб органів державної податкової служби, підлягають відшкодуванню за рахунок коштів державного бюджету.

Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.1996 р. «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» звертає увагу на те, що суди повинні суворо дотримуватися передбаченого ст. 56 Конституції України права особи на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (п.16).

Навколо сплати податків виникає немало конфліктних ситуацій. В даний час спостерігається розвиток податкового законодавства, зменшуються прогалини в цій галузі права. Але це не означає, що значно скорочуються випадки порушення прав фізичних і юридичних осіб незаконними актами податкових органів, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб цих органів.

Основним гарантом закріплених за громадянами правових можливостей виступає держава Україна, яка вимагає неухильного дотримання законності, насамперед, від службових осіб державних органів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження відповідає напрямкам досліджень науково-дослідної програми кафедри цивільного права Одеської національної юридичної академії «Традиція приватного права в Україні», яка є складовою комплексної цільової програми науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії «Правові проблеми становлення і розвитку сучасної правової держави» (державний реєстраційний номер 0101U001195), а також відповідає комплексній цільовій темі кафедри цивільного права «Традиції та новації у сучасному цивільному праві України».

Мета та задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є встановлення особливостей зобов'язань, що виникають внаслідок заподіяння шкоди службовими та посадовими особами податкових органів за цивільним законодавством України, аналіз та встановлення правової природи відносин по відшкодуванню шкоди, завданої незаконними діями службових осіб податкових органів, а також з'ясування наявності специфіки правових рішень у цій галузі та визначення перспектив розвитку вдосконалення правового регулювання відповідних відносин в Україні.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі основні задачі:

розглянути історичну ретроспективу становлення і розвитку інституту відшкодування шкоди державою, заподіяну її органами та службовими особами державних органів;

визначити засади українського цивільного законодавства, що регулює зобов'язання, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України;

дослідити правову природу відносин, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України;

виділити характерні ознаки зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України;

визначити місце зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України, у системі деліктних зобов'язань;

визначити суб'єктний склад зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України та дослідити характерні ознаки безпосереднього заподіювача шкоди, що не є суб'єктом зобов'язання;

дослідити підстави та умови виникнення зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України;

проаналізувати особливості виконання зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України;

виробити пропозиції щодо вдосконалення норм ЦК України.

Об'єктом дисертаційного дослідження є інститут зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України

Предметом дисертаційного дослідження є цивільні правовідносини, що виникають у зв'язку із відшкодуванням шкоди, завданої службовими та посадовими особами податкових органів.

Методологічну базу дослідження становлять загальні та спеціальні наукові методи, серед яких чільне місце посідає загальнонауковий діалектичний метод із системно-функціональним підходом до аналізу досліджуваних явищ. Застосування цього методу дозволило розглянути інститут відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів Державної податкової служби України, як елемент правової системи, що

знаходиться у процесі постійного розвитку, і визначити його місце в системі недоговірних зобов'язань.

У рамках зазначеного методологічного підходу використано також формально-логічний метод, за допомогою якого досліджувалися законодавство щодо відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів Державної податкової служби України, практика його застосування; історичний метод, що дозволив дослідити специфіку інституту відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів Державної податкової служби України в конкретних історичних умовах, динаміку його розвитку і виявити історичну послідовність розвитку відносин, які виникають із відносин відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів Державної податкової служби України; метод порівняльного аналізу, за допомогою якого порівнювалося із законодавствами інших країн регулювання інституту відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів Державної податкової служби України. На цих методологічних засадах здійснювалися збір, обробка та аналіз емпіричного матеріалу.

Сформульовані в дисертації теоретичні висновки спираються на загальні досягнення юридичної науки, в тому числі на результати досліджень таких вітчизняних та зарубіжних романистів, цивілістів, фахівців інших галузей правової науки як: М.М. Агарков, С.С. Алексєєв, Ч.Н. Азімов, Д.В. Боброва, А. Гордон, О.В. Дзера, А.С. Довгерт, О.С. Йоффе, В.М. Ігнатенко, О.О. Красавчиков, Н.С. Малєїн, В.П. Маслов, Г.К. Матвєєв, В.В. Луць, І.Б. Новицький, В.Т. Нор, О.А. Підопригора, Й.О. Покровський, С.Н. Приступа, С.Д. Русу, В.О. Рясенцев, А.А. Собак, В.А. Тархов, Є.О. Харитонов, В.М. Хвостов, Ю.С. Червоний, Я.М. Шевченко, К.К. Яічков та ін.

Деякі з них присвячені аналізу деліктних зобов'язань та відповідальності за заподіяння шкоди в цілому (Д.В. Боброва, О.С. Йоффе, Н.С. Малєїн, В.П. Маслова, А.А. Собчак, К.К. Яічков). Але переважна більшість стосується окремих аспектів відшкодування шкоди у цивільному праві (зокрема, дисертації Г.В. Єрьоменко, Г.К. Матвєєва, І.С. Ніжинської, В.Т. Нора, С.Д. Русу, С.Н. Приступи, Я.М. Шевченко та ін.).

Проте, праці згаданих вище авторів стосувалися лише окремих аспектів проблеми, що є предметом цього дисертаційного дослідження, не охоплюючи усі її аспекти у цілому.

Емпіричною базою дослідження є чинне законодавство України, а також законодавства ряду країн. У ході дослідження опрацьовувалися також монографічна та навчальна література, практика місцевих судів м. Одеси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням проблем зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи

бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України, їх виникненні та виконанні.

Вперше сформульовано низку положень стосовно бачення проблем формування та розвитку норм, які регулюють відшкодування шкоди, завданої службовими особами податкових органів, котрі б враховували сучасний стан цивільного законодавства та досягнення цивілістичної думки України.

Вперше зроблено спробу узагальнити та систематизувати положення норм цивільного законодавства України, що стосуються відшкодування шкоди, на підґрунті врахування спеціального суб'єкту – завдання шкоди службовими особами податкових органів.

На підставі одержаних у процесі дослідження результатів на захист виносяться такі положення:

1. Зроблений висновок, що оскільки у ст. 56 Конституції України йдеться про відшкодування шкоди, заподіяної «органами державної влади» або їх службовими особами, то не можна говорити про відшкодування шкоди, заподіяної «у сфері управління» (тільки маючи на увазі «управління» в широкому значенні слова як синонім здійснення влади в державі). Конституція не передбачає і тому не допускає виключення зі встановленого в ст. 56 правила для якої-небудь з гілок влади. Це означає, що чинне законодавство передбачає відшкодування шкоди, заподіяної не тільки у сфері «управління», тобто діяльності виконавчої влади, а у сфері діяльності державної влади взагалі, у сфері владарювання, незалежно від того, незаконною діяльністю якої влади причинна шкода – законодавчої, виконавчої або судової.

2. Вперше доведено, що інститут відшкодування шкоди державою за незаконні дії посадових осіб державних органів не можна в повному обсязі віднести ні до публічного, ні до приватного права. Він має прикордонний, комплексний характер, правовідношення відшкодування шкоди несе в собі елементи як публічного, так і приватного права. Але доцільнішим та таким, що найбільшою мірою відповідає цілям існування інституту відшкодування шкоди державою за незаконні дії посадових осіб державних органів, є приватноправове регулювання даних відносин.

3. Вперше зроблений висновок, що інститут відшкодування шкоди державою за незаконні дії посадових осіб податкових органів не відноситься до інституту відповідальності у цивільному праві, а є реалізацією засобів захисту у цивільному праві, оскільки вина посадової особи державного органу не є умовою виникнення відповідного зобов'язання.

4. Вперше доведено, що окремої категорії працівників податкової міліції – службових осіб – не існує. Можна говорити про всіх державних службовців, що працюють у податковій міліції як про службових осіб, як про загальну категорію, що втілює в собі те, що такий службовець несе службу у податковій міліції. Так, ст. 23 Закону України «Про державну податкову службу в Україні» визначає вимоги до особи, яка приймається на службу до податкової міліції. Ці особи

приймаються до молодшого, середнього, старшого та вищого начальницького складу податкової міліції. «Нена начальницький» склад податкової міліції взагалі не відноситься до державної служби, а тому у поняття службова особа не входять. Тому, неможливо виділяти категорію службових осіб окремо від категорії посадових осіб у складі податкових органів. Можливо говорити лише про тотожність цих термінів.

5. Дістала подальшого обґрунтування теза, що суб'єктами зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України, є держава та потерпілий.

6. Доведено, що заподіювач шкоди – посадова чи службова особа – не є безпосереднім суб'єктом деліктного зобов'язання, однак, і не байдужою для виникнення відповідного зобов'язання, оскільки без ідифікації цієї особи, неможливо говорити про відшкодування шкоди державою. Тільки якщо буде доведено, що шкоду заподіяла дійсно посадова чи службова особа державних органів, у сукупності з іншими обставинами шкоду відшкодовує держава.

7. Вперше зроблений висновок, що у хоч у ст. 174 ЦК України Україна як держава відповідає за своїми цивільно-правовими зобов'язаннями на загальних підставах з фізичними та юридичними особами усім належним їй майном, але реальнішим об'єктом для стягнення з боку кредиторів держави залишаються тільки кошти бюджету, при умові, що такі витрати законодавче передбачені і фактично виділені.

8. Обґрунтовується висновок про необхідність вдосконалення низки норм законодавчих актів України, які регулюють відносини, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Теоретичне значення дисертації полягає в її спрямованості на усунення прогалин у науці цивільного права щодо відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів Державної податкової служби України. Дослідження має також практичну спрямованість, яка полягає у формулюванні висновків і внесенні пропозицій, що можуть бути використані для удосконалення цивільного законодавства України. Окремі теоретичні положення роботи можуть бути застосовані у навчальному процесі при викладанні курсу «Цивільне право України». Висновки роботи можуть стати основою для подальших наукових досліджень.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію підготовлено на кафедрі цивільного права Одеської національної юридичної академії/

Теоретичні висновки, сформульовані в дисертації, доповідалися та обговорювалися на: IV-й міжнародній науково-методичній конференції «Римське право і сучасність» (травень 2006 р., м. Одеса), 10-й ювілейній звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу Одеської

національної юридичної академії (квітень 2007 р., м. Одеса), III Міжнародній цивілістичній науковій конференції студентів та аспірантів (4-5 квітня 2008 р., м. Одеса), Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (6–5 червня 2009 р., м. Одеса).

Публікації. Основні теоретичні та практичні положення, висновки і пропозиції, сформульовані у дисертації знайшли відображення у п'яти наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, що входять до переліку, затвердженого ВАК України, та двох тезах доповідей на конференціях.

Структура дисертації відображає логіку і послідовність наукового дослідження і обумовлена його предметом і метою. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (232 найменування). Повний обсяг дисертації становить 205 сторінок, із них основний текст – 181 сторінку, список використаних джерел – 24 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, визначаються його мета та завдання, методологічна та теоретична основа, ступінь наукової новизни та основні положення дисертації, які виносяться на захист, теоретична та практична цінність роботи, апробація отриманих результатів.

Розділ перший «Загальна характеристика відносин, що виникають внаслідок завдання шкоди службовими та посадовими особами податкових органів» присвячений дослідженню загальних теоретичних проблем відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів державної влади, зокрема податкових органів.

У **підрозділі 1.1. «Формування засад відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів державної влади»** розглянуті основні етапи розвитку законодавства та наукової думки про відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів державної влади.

Історичний аналіз дозволяє зробити висновок, що правовий інститут відповідальності держави за незаконні акти посадовців в публічно-правовій сфері – явище порівняльне нове. В більшості держав до кінця XIX – початку XX століття признавалася лише відповідальність держави як скарбниці, тобто в тих випадках, коли держава виступала в майнових правовідносинах на рівних засадах з приватними особами і відповідно несла рівну з ними відповідальність за своїми зобов'язаннями. І лише на наступній стадії робляться спроби законодавчо закріпити відповідальність держави за дії своїх службових осіб.

Що стосується вибору напрямів дослідження, то на них у першу чергу, крім недослідженості теми відповідальності саме податкових органів та їх посадових осіб, вплинуло також конституційне положення закріплене у ст. 56 Конституції України і супутні їй норми ЦК 2003 року і інших актів, що народжують декілька питань: по-перше, у ст. 56 Конституції і в ст.ст. 1172-1176 ЦК України мається на увазі відшкодування недоговірної шкоди; по-друге, у ст. 56 Конституції йдеться про відшкодування шкоди, заподіяної «органами державної влади» або їх службовими особами. Конституція, очевидно, виходить з положення, згідно якому «державна влада в Україні здійснюється на основі розділення на законодавчу, виконавчу і судову». Таким чином, Конституція не передбачає і тому не допускає виключення зі встановленого в ст. 56 правила для якої-небудь з гілок влади; по-третє, вперше включене в ст. 56 Конституції, а вслід за нею в статті ЦК України слово «бездіяльність», що тягне обов'язок держави відшкодувати шкоду, заподіяну незаконною бездіяльністю органів державної влади або службових осіб; по-четверте, для розуміння і застосування ст. 56 Конституції важливо встановити, хто мається на увазі як заподіювач шкоди та яких осіб слід вважати службовими або посадовими особами.

У підрозділі 1.2. «Правова природа відносин, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України» наголошено, що виявлення правової природи будь-яких правовідносин має першочергове теоретичне і практичне значення, оскільки правильне визначення характеру правовідносин зумовлює законність застосування правової норми, обґрунтованість теоретичних висновків і пропозицій.

Норми, що утворюють інститут відшкодування шкоди, крім цивільного законодавства містяться також у кримінально-процесуальній, трудовій, пенсійній, житловій та інших галузях права. Вони мають спеціальне призначення і виконують правопоновлюючу функцію. Це галузі як приватноправові так і публічні галузі права. Зроблене припущення, що інститут відшкодування шкоди державою за незаконні дії посадових осіб державних органів не можна в повному обсязі віднести ні до публічного, ні до приватного права.

Елементи публічного права наступні: шкода заподіюється в результаті того, що державні органи неправильно здійснюють владні повноваження, діючи як публічно-правові утворення; стороною у правовідношенні завжди виступає держава в особі своїх органів; порядок реалізації відшкодування шкоди (порядок виплати відшкодування) має публічно-правовий характер і регулюється нормами фінансового, бюджетного права; джерелом виплати грошового відшкодування служить державний бюджет.

Елементи приватного права: шкода поменшує приватноправову (матеріальну або нематеріальну) сферу потерпілого; захист порушеного права здійснюється за загальним правилом за ініціативою зацікавленої особи (потерпілого); спір про відшкодування шкоди розглядається в позовному порядку шляхом здійснення цивільного або господарського судочинства. Крім

того, у відповідності до ст. 21 КАС України вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин, розглядаються адміністративним судом, якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір.

Однак, оскільки стосовно цивільно-правового зобов'язання відшкодування шкоди першочерговою є мета відновлення майнового положення потерпілого, то принципи і норми саме приватного, цивільного права дозволяють найбільшою мірою реалізувати відновну функцію.

На підставі вищевказаного зроблено висновок, що доцільнішим та таким, що найбільшою мірою відповідає цілям існування інституту відшкодування шкоди державою за незаконні дії посадових осіб державних органів, є приватноправове регулювання даних відносин.

Цей висновок знайшов своє віддзеркалення в діючому законодавстві (відшкодування шкоди державою регулюється ст. 1173-1175 ЦК України). На відносини по відшкодуванню шкоди, заподіяною органами влади розповсюджуються загальні правила, що регулюють відшкодування шкоди.

Зроблений висновок, що інститут відшкодування шкоди державою за незаконні дії посадових осіб державних органів не відноситься до інституту відповідальності у цивільному праві, а відноситься до засобів захисту.

Відшкодування шкоди, що виникла в результаті незаконних дій посадових осіб державних органів, реалізується в рамках недоговірного зобов'язання.

Розділ другий «Особливості суб'єктного складу відносин, що виникають внаслідок заподіяння шкоди посадовими та службовими особами податкових органів» присвячений дослідженню особливостей правового статусу суб'єктів зобов'язання, що виникає внаслідок заподіяння шкоди посадовими та службовими особами податкових органів, а також безпосереднього заподіювача шкоди, який не є суб'єктом відповідного зобов'язання.

У підрозділі 2.1. «Правовий статус органів державної податкової служби» зроблено висновок, що податкова служба має всі ознаки державної служби, оскільки є специфічним різновидом останньої.

Щодо правового статусу структурного підрозділу Державної податкової адміністрації – податкової міліції – не підтримана думка, що вона є самостійним специфічним правоохоронним органом, оскільки чинне законодавство не надає податковій міліції статусу самостійного органу у складі Державної податкової адміністрації, хоча і завдання податкової міліції відрізняються від завдань, що стоять перед органами податкової служби.

Зроблено висновок, що служба у податкових органах є спеціалізованою державною службою, а податковий орган має одночасно риси органу управління, правоохоронного органу, органу державної влади, які проявляються у різних правовідносинах за участю посадових осіб податкових органів.

Визначено особливості органів податкової служби у системі державних органів України:

1. В залежності від забезпечення виконання функцій держави, органи державної податкової служби належать до загальної системи правоохоронних органів та до системи спеціальних органів фінансового контролю.

2. Ціль утворення та діяльності Державної податкової адміністрації України, місцевих державних податкових адміністрацій та, в тому числі, їх структурного підрозділу – податкової міліції – забезпечення фінансового інтересу держави (права держави на отримання обов'язкових платежів), пов'язаного з формуванням державних централізованих фондів (бюджету та в певних випадках позабюджетних фондів) шляхом здійснення контролю за дотриманням законодавства у сфері підприємництва та фінансової діяльності, перш за все, податкового законодавства та притягнення порушників до юридичної відповідальності.

3. Органи державної податкової служби контролюють всю позабюджетну і частково бюджетну сфери народного господарювання стосовно сплати суб'єктами господарювання обов'язкових платежів до бюджетів та в певних випадках, позабюджетних фондів, діяльність фізичних осіб – платників податків, дотримання законодавства в сфері підприємництва та фінансової діяльності.

У підрозділі 2.2. «Суб'єкти зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України» зроблено висновок, що як правило боржником є особа, що безпосередньо заподіяла шкоду, але у зобов'язаннях, що виникають у зв'язку з завданням шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України, безпосереднім заподіювачем шкоди є посадова особа, однак особою, що зобов'язана відшкодувати шкоду є держава.

Тому суб'єктами зобов'язання у зв'язку із заподіянням шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб податкових органів України є держава та потерпілий.

Що стосується питання, який конкретно державний орган здійснює відшкодування шкоди, і які органи можуть бути її представниками у суді, то на підставі аналізу змісту ст. 170 ЦК України (держава набуває і здійснює цивільні права та обов'язки через органи державної влади у межах їхньої компетенції, встановленої законом), зроблений висновок, що держава, будучи єдиним та неподільним суб'єктом не діє у цивільних правовідносинах безпосередньо, а лише опосередковано через відповідні державні органи чи інших уповноважених осіб, які діють від імені держави та своїми діями створюють для неї цивільні права та обов'язки.

У зв'язку з відсутністю єдиного універсального відповідача, виступаючого від імені держави, запропоновано закріпити в законодавчому порядку можливість пред'явлення позову безпосередньо до держави України, з подальшим обов'язком

суду визначити належний орган або особу, до компетенції якого відноситься обов'язок виконання заявленої позивачем вимоги.

Підкреслено, що держава, на відміну від інших суб'єктів цивільного права, самостійно, через відповідні закони визначає обсяг своєї цивільної правоздатності і свій майновий статус. Тому дуже важливо, щоб ці закони строго підтримували баланс публічних і приватних інтересів, забезпечували надійний захист прав кредиторів держави.

Потерпілим у відповідних зобов'язаннях може бути будь-яка фізична або юридична особа. Закон не містить з цього приводу ніяких обмежень, щодо суб'єкту.

У *підрозділі 2.3. «Посадова та службова особа податкових органів як безпосередній заподіювач шкоди»* наголошено, що заподіювач шкоди – посадова чи службова особа не є безпосереднім суб'єктом зобов'язання, однак без визначення цієї особи, неможливо говорити про відшкодування шкоди державою. Для того, щоб виникло зобов'язання у зв'язку із заподіянням шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб податкових органів України, необхідно щоб суб'єкт – заподіювач шкоди – відповідав наступним вимогам: по-перше, мав особливе правове становище, знаходився в трудових (службових) відносинах з органом податкової служби України. Необхідно встановити те, що шкода, заподіяна саме працівником цього органу, а не іншою особою; по-друге, був не «звичайним» працівником органу податкової служби, а її посадовою чи службовою особою; по-третє, був наділений цим органом певними повноваженнями, характер яких проявляється видом виконуваних ним обов'язків під час заподіяння шкоди.

Аналіз визначених законодавцем понять «державна служба», «державний службовець» і «посадова особа» дозволив уточнити поняття державного службовця. Так, державним службовцем є особа, що, по-перше, здійснює професійну діяльність, яка полягає у фактичному виконанні завдань і функцій держави; по-друге, ця діяльність здійснюється на посаді в державних органах та їх апараті; по-третє, одержує заробітну платню за рахунок державних коштів.

Залежно від володіння виконавчо-розпорядчими повноваженнями серед державних службовців виділяється група посадових осіб. Однак у законодавстві зустрічається термін «службова особа», дуже близький за змістом до терміну «посадова особа».

Закон України «Про державну податкову службу в Україні» від 4 грудня 1990 р. оперує всіма поняттями одночасно: «посадова особа органу державної податкової служби», «посадова особа податкової міліції», «службова особа податкової міліції».

Однак аналіз нормативно-правових актів, що стосуються діяльності податкової міліції, дозволяє зробити висновок, що окремої категорії працівників податкової міліції – службових осіб – не існує.

Можна говорити про всіх державних службовців, що працюють у податковій міліції як про службових осіб, як про загальну категорію, що втілює в собі те, що такий службовець несе службу у податковій міліції. Так, ст. 23 Закону України «Про державну податкову службу в Україні» визначає вимоги до особи, яка приймається на службу до податкової міліції. Ці особи приймаються до молодшого, середнього, старшого та вищого начальницького складу податкової міліції.

«Не начальницький» склад податкової міліції взагалі не відноситься до державної служби, а тому у поняття службова особа не входять. Тому, неможливо виділяти окрему категорію службових осіб відмінну від категорії посадових осіб у складі податкових органів. Можливо говорити лише про тотожність цих термінів.

Зроблений висновок, що всі державні службовці податкових органів є посадовими особами, крім співробітників податкової міліції для яких питання про різний зміст термінів «посадова» і «службова» особа залишається актуальним (але ст. 25 Закону України «Про державну податкову службу в Україні» не передбачає ніякої різниці між посадовими та службовими особами при притягненні їх до юридичної відповідальності).

Тому законодавцю слід закріпити єдине поняття «службова особа», яке буде мати ідентичний зміст у всіх законодавчих актах України. Тим більше, що ця проблема стоїть дуже гостро у питанні кримінальної відповідальності. Лише у цьому випадку можна буде говорити про законність та обґрунтованість притягнення до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 176 КК України як службових осіб, так і посадових осіб, а також державних службовців. Ця проблема має безпосереднє значення і для цивільного права, оскільки поряд із кримінальною відповідальністю часто настає цивільна, а також притягнення до кримінальної відповідальності часто є умовою регресного позову до державного службовця з боку держави.

У третьому розділі «Підстави та умови виникнення та виконання зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби», який складається з трьох підрозділів, розглядається динаміка відповідних відносин.

У підрозділі 3.1. «Підстави та умови виникнення зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України» досліджуються юридичний склад, що є підставою виникнення зобов'язання у зв'язку завданням шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України.

Зроблено висновок, що встановлений у ст. 1166 ЦК України склад цивільного правопорушення поширюється на всі норми, що входять до глави 82 ЦК України, тією мірою, в якій його не змінюють спеціальні правила, передбачені

окремими статтями цієї глави. Підставами для виділення відшкодування шкоди, нанесеної посадовою або службовою особою органу державної влади, органу влади АРК, в окремий (спеціальний) делікт є як особливості застосування до неї загальних умов відшкодування шкоди, так і спеціальних умов, додатково встановлених законом.

Перша умова виникнення зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України – наявність шкоди. Шкода може бути причинена при проведенні податкової перевірки, наприклад, шляхом вилучення необхідних документів, системних блоків комп'ютерів і т.п. або надмірним стягненням сум податку, пені і штрафів, арештом грошових коштів, при яких підприємство може бути позбавлене грошових коштів та іншими неправомірними діями податкових органів.

Протиправність як умова виникнення відповідних зобов'язань виявляється у тому, що будь-який відступ відповідної службової особи за рамки (функції), визначені для неї законодавством, є порушенням закону. Якщо службова особа здійснює дію, яка їй не дозволена (хоча і не заборонена), то це повинне вважатися правопорушенням. Тому в даному випадку протиправна поведінка (дія) полягає не в здійсненні забороненої, але в здійсненні недопущеної дії. Таким чином, звільнення від обов'язку відшкодування шкоди можливе, тільки якщо службова особа була уповноважена на його заподіяння, іншими словами, заподіяла шкоду тими діями, які прямо дозволені законом.

Третя умова, що необхідна для виникнення зобов'язання – причинний зв'язок між незаконними діями службових осіб державних органів і шкодою. Встановлення причинного зв'язку є ключовим моментом в питанні про стягнення збитків, заподіяних податковими органами.

Що стосується такої умови виникнення зобов'язання у зв'язку із заподіянням шкоди як вина, то специфіка виникнення відповідальності держави за шкоду вчинену службовими особами, зокрема податкових органів, полягає у тому, що у ЦК України вперше визначено, що шкода відшкодовується незалежно від вини посадових або службових осіб.

Говорячи про можливість відшкодування шкоди незалежно від вини службових осіб, не слід думати, що вина взагалі не повинна встановлюватися. Усі випадки незаконного завдання шкоди повинні чітко виявлятися і одержувати належну оцінку з боку відповідних органів.

Зроблено висновок, що разом з особливостями загальних умов відповідальності, делікти, що розглядаються, характеризуються наявністю спеціальних умов.

По-перше, відповідно до ст. 1174 суб'єктом спричинення шкоди може бути не будь-який працівник органу державної влади, органу влади, а тільки їх посадова або службова особа.

По-друге, необхідне дотримання умови, що відноситься до характеру діяльності суб'єкта заподіювача шкоди. Із закону витікає, що держава приймає на себе відповідальність за шкоду, заподіяну не будь-якими діями державних службовців, а лише тими, які пов'язані із здійсненням їх повноважень.

У підрозділі 3.2. *«Виконання зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України»* аналізуються основні вимоги до виконання вказаного зобов'язання.

Особливістю зобов'язання відшкодування за шкоду, заподіяну службовими особами державних органів є те, що шкода відшкодовується державою, АРК, а не особою, дії чи бездіяльність якої призвели до настання шкоди у юридичної чи фізичної особи.

Таке відшкодування не можна перекласти на інші органи. При цьому слід розрізняти відповідальність держави та державних органів. Державні органи як юридичні особи несуть юридичну відповідальність лише за своїми договірними зобов'язаннями, окрім випадків, передбачених законом.

Так, при загальному вірному вирішенні проблеми відшкодування шкоди заподіяної державними службовцями саме державою, є проблематичним визначення конкретного механізму отримання відшкодування. Стаття 1174 ЦК України передбачає, що шкоду відшкодовує держава, без уточнення за рахунок яких коштів, тобто не указується джерело відшкодування.

У відповідності до ст. 174 ЦК України Україна як держава відповідає за своїми цивільно-правовими зобов'язаннями на загальних підставах з фізичними та юридичними особами усім належним їй майном, крім майна, на яке відповідно до закону не може бути звернено стягнення. На практиці реальнішим об'єктом для стягнення з боку кредиторів держави залишаються тільки кошти бюджету, при умові, що такі витрати законодавче передбачені і фактично виділені.

Тому, до джерел відшкодування шкоди перш за все повинні бути віднесені бюджетні кошти (державний бюджет).

Але відшкодування передбачено у бюджеті (проаналізовані відповідні закони з 2002 по 2009 рік) тільки для потерпілих від незаконних дій органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, а також судів. Навіть якщо буде винесене рішення суду про відшкодування збитків платника податків за рахунок державної скарбниці, реалізувати таке рішення буде практично важко, оскільки відсутній механізм його виконання.

Таке положення суперечить Конституції України та не є гарантією здійснення конституційного права громадян на відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями службових осіб інших державних органів, у тому числі і органів податкової служби України (у тому разі, якщо не йдеться про завдання шкоди службовими особами податкової міліції, що виконує функції дізнання).

ВИСНОВКИ

У **Висновках** узагальнено теоретичні та практичні результати, отримані автором у ході дослідження. У роботі досліджується комплекс правових питань, пов'язаних із залученням держави до відшкодування шкоди в рамках недоговірного зобов'язання за шкоду, завдану фізичним і юридичним особам незаконними діями (бездіяльністю) посадових або службових осіб органів державної податкової служби України.

Зобов'язання, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України, аналізується в його розвитку, починаючи з моменту заподіяння шкоди фізичним і юридичним особам і закінчуючи моментом фактичної виплати відшкодування державою.

Основними висновками дослідження є такі:

1. Найбільша проблема у відносинах з владою – це реалізація права на відшкодування шкоди, передбаченої багатьма нормативно-правовими актами чинного законодавства, у зв'язку з чим, найважливішою задачею держави залишається забезпечення найсправедливішого, швидшого і ефективнішого відновлення порушеного права і відшкодування заподіяної шкоди.

2. Історія розвитку законодавства про відшкодування шкоди державою за акти влади свідчить про те, що спочатку воно відрізнялося крайньою помірністю і численними вилученнями осіб, яким шкода підлягала відшкодуванню.

3. Інститут відшкодування шкоди державою за незаконні дії посадових осіб державних органів не відноситься до інституту відповідальності у цивільному праві, а є реалізацією засобів захисту у цивільному праві, оскільки вина посадової особи державного органу не є умовою виникнення відповідного зобов'язання.

4. Відшкодування шкоди, що виникла в результаті незаконних дій посадових осіб державних органів, реалізується в рамках недоговірного зобов'язання.

5. Суб'єктами зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України, є держава та потерпілий. Заподіювач шкоди – посадова чи службова особа – не є безпосереднім суб'єктом деліктного зобов'язання, однак тільки якщо буде доведено, що шкоду заподіяла дійсно посадова чи службова особа державних органів, у сукупності з іншими обставинами шкоду відшкодовує держава.

6. Заподіювач шкоди – посадова чи службова особа – не є безпосереднім суб'єктом деліктного зобов'язання, однак тільки якщо буде доведено, що шкоду заподіяла дійсно посадова чи службова особа державних органів, у сукупності з іншими обставинами шкоду відшкодовує держава.

7. Встановлені у ст. 1166 ЦК України умови відшкодування шкоди поширюється на всі норми, що входять до глави 82 ЦК України, тією мірою, в якій його не змінюють спеціальні правила, передбаченими окремими статтями цієї глави. Так, зобов'язання, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України виникають без наявності вини у заподіювача шкоди.

8. Разом з особливостями загальних умов відшкодування шкоди відшкодування шкоди державою характеризуються наявністю спеціальних умов. По-перше, відповідно до ст. 1174 суб'єктом спричинення шкоди може бути не будь-який працівник органу державної влади, органу влади, а тільки їх посадова або службова особа. По-друге, необхідне дотримання умови, що відноситься до характеру діяльності суб'єкта заподіювача шкоди. Із закону витікає, що держава приймає на себе відшкодування шкоди, заподіяну не будь-якими діями державних службовців, а лише тими, які пов'язані із здійсненням їх повноважень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Жила О.В. Поняття посадової (службової) особи в законодавстві України /О.В. Жила //Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. – Одеса: Юридична література. – 2006. – Вип. 28. – С. 203–207.

2. Жила О.В. Організація стягнення податків у Стародавньому Римі /О.В. Жила //Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. – Одеса: Юридична література. – 2007. – Вип. 31. – С. 175–181.

3. Жила О.В. Проблеми відшкодування шкоди, завданої посадовими особами податкових органів України /О. В. Жила //Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. . – Одеса: Юридична література. – 2007. – Вип. 33. – С. 213–218.

4. Жила О.В. Формування засад інституту відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів державної влади /О.В. Жила //Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. Одеса: Юридична література. – 2008. – Вип. 38. – С. 199–203.

5. Жила О.В. Особливості шкоди як однієї з умов виникнення зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України /О.В. Жила //Південноукраїнський правничий часопис: Науковий журнал. – 2009. – № 1. – С.99-101.

6. Жила О.В. Організація стягнення податків у Стародавньому Римі /О.В. Жила //Римське право і сучасність: IV Міжнародна науково-методична конференція: прогр. та тези доп., 19-20 травня 2006 р. Одеса: Фенікс, 2006. – С. 90–91.

7. Жила О.В. Щодо визначення статусу органів державної податкової служби в системі державних органів України /О.В. Жила //Збірник тез наукових робіт учасників III Міжнародної цивілістичної наукової конференції студентів та аспірантів, 4-5 квітня 2008 р. – Одеса: Фенікс. – ч. 2. – 2008. – С. 23–25.

АНОТАЦІЯ

Жила О.В. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів Державної податкової служби України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2009.

Дисертація містить комплексний аналіз теоретичних і практичних цивільно-правових проблем зобов'язань відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів державної податкової служби України: поняття та цивільно-правове регулювання, підстави виникнення тощо.

Здійснений аналіз суб'єктного складу зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових та службових осіб органів податкової служби України та досліджені характерні ознаки безпосереднього заподіювача шкоди, що не є суб'єктом зобов'язання.

Значну увагу приділено розгляду питань про конкретний механізм (процедуру) та джерела відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю службових осіб органів державної податкової служби України та зроблений висновок, що у відповідності до ст. 174 ЦК України Україна як держава відповідає за своїми цивільно-правовими зобов'язаннями на загальних підставах з фізичними та юридичними особами усім належним їй майном, але реальнішим об'єктом для стягнення з боку кредиторів держави залишаються тільки кошти бюджету, при умові, що такі витрати законодавче передбачені і фактично виділені.

Ключові слова: зобов'язання, відшкодування, шкода, компенсація, недоговірне зобов'язання, охоронні правовідносини, органи податкової служби.

АННОТАЦИЯ

Жила А.В. Возмещение вреда, причиненного незаконными решениями, действиями или бездействием служебных лиц органов Государственной налоговой службы Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное

право; международное частное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2009.

Диссертация посвящена исследованию проблем современного и перспективного развития норм о возмещении вреда, причиненного незаконными решениями, действиями или бездействием служебных лиц органов государственной налоговой службы Украины. В работе исследуются история становления и развития норм о возмещении вреда государством, причиненным государственными органами, правовая природа отношений, которые возникают вследствие причинения вреда незаконными решениями, действиями или бездействием служебных лиц органов государственной налоговой службы, проанализированы характерные признаки соответствующего обязательства, определен их субъектный состав.

Сделан вывод, что субъектом обязательств, которые возникают вследствие причинения вреда незаконными решениями, действиями или бездействием служебных лиц органов государственной налоговой службы, являются государство и потерпевший – физическое или юридическое лицо.

Причинитель вреда – должностное или служебное лицо – не является непосредственным субъектом деликтного обязательства, но и не безразличным для соответствующего обязательства, поскольку без идентификации этого лица невозможно говорить о возмещении вреда государством. Только если будет доказано, что вред причинен действительно должностным или служебным лицом государственной налоговой службы, в совокупности с другими обстоятельствами, вред возмещает государство.

Исследованы момент и основания возникновения обязательства в связи причинением вреда незаконными решениями, действиями или бездействием служебных лиц органов государственной налоговой службы.

Сделан вывод о том, что кроме того, что в соответствующих обязательствах общие условия возмещения вреда характеризуются определенными особенностями (например, отсутствие вины причинителя вреда). Кроме того, возмещение вреда государством причиненного незаконными решениями, действиями или бездействием служебных лиц органов государственной налоговой службы характеризуется наличием специальных условий. Во-первых, в соответствии со ст. 1174 субъектом причинения вреда может быть не любой работник органа государственной власти, а только его служебное или должностное лицо. Во-вторых, необходимо соблюдение условия, которое относится к характеру деятельности субъекта-причинителя вреда. Государство только тогда принимает на себя возмещение вреда, если он причинен действиями служебных лиц, которые связаны с осуществлением их полномочий.

Ключевые слова: обязательства, возмещение, вред, компенсация, внедоговорные обязательства, охранительные правоотношения, органы налоговой службы.

SUMMARY

Zhila O. Reimbursement for damage, caused by illegitimate decisions, actions or inaction of official persons of State tax organs of Ukraine. - Manuscript.

Dissertation for the Candidate of Law degree. - speciality 12.00.03 - civil law/ and procedure: family law: international private law. - Odessa National Academy of Law, Odessa, 2009.

The thesis contains a complex analysis of theoretical and practical civil legal problems of obligations of reimbursement for damage, caused by illegitimate decisions, actions or inaction of official persons of State tax organs of Ukraine: concept and civil law adjusting, reasons of origin etc.

The analysis of subject structure of the obligations was carried out, which arise up as a result of damage caused by illegitimate decisions, actions or inaction on the part of an official or a functionary of State tax organs of Ukraine and characteristic features of a person were examined, who caused a direct damage, which is not a subject of obligation.

Great attention is paid to consideration of issues about a concrete mechanism (procedure) and sources of reimbursement for damage, caused by illegitimate decisions, actions or inaction of official persons of State tax organs of Ukraine. The conclusion has been made: in accordance with the article 1174 Civil Code of Ukraine, Ukraine as the state shall be liable for its obligations with its property on general grounds with an individual or a legal entity by all property belonging to it, but only budgetary money remain to be more real object for a penalty from the side of creditors of state, on condition that such charges are legislative foreseen and actually selected.

Key words: obligation, reimbursement, damage, indemnification, non contractual obligation, protective legal relationships, tax organs.